

Recenze Vladimíra Justy vyšla 19. 1. 2025 značně zkrácená v DN. Pro porovnání jsem se rozhodl ji zveřejnit touto formou v původním znění. Jan Hrušínský, Divadlo Na Jezerce

Batismus v kultuře? Zaplat' pánbu za něj!

Divadlo Na Jezerce Jana Hrušínského už našlo, zdá se, svého režiséra i autora. Toto divadlo se stává pomalu ale jistě divadlem autorským, to jest původním a neopakovatelným divadlem s vlastní autorskou poetikou.

JEZERKA JAKO LÍHEŇ TALENTŮ

Tím vyklubavším se tvůrcem – respektive jedním z mnoha - je donedávna „pouhý“ herec Petr Vacek, spojený dlouhá léta s Ypsilonkou - a s několika populárními televizními i filmovými postavami. O jeho občanském vědomí svědčí i u našich herců ojedinělé dlouholeté angažmá pro ochranu přírody a planety. Zde však bude řeč hlavně o Vackovi dramatikovi a režisérovi. Na kontě má na Jezerce už několik celovečerních titulů. Kromě dramaturgie Jirotkova *Saturnina* je to vlastní, nenásilně didaktická hra *Ze života Čapka* a originální jevištní přepis Poláčkova románu *Bylo nás pět*. Zde Vacek odkrývá mj. odvrácenou tragickou tvář jednoho z největších humoristů české literatury a doprovází Poláčkovy postavy až do tragikomiky moderní doby. Originální humor inscenace je mj. v tom, že herci hlasově ani mimicky nenapodobují pubertální rošťáky: hrají na struně napjaté mezi svým zralým věkem a dětskou postavou. S odstupem tak vlastně herecky vyprávějí o osudech svých postav: Bertold Brecht by měl z této lekce zcizovacího efektu a epického divadla velkou radost.

V poetice Jezerky se kromě režisérů pozoruhodně uplatňují i další osobnosti. Kromě zkušených herců, jakými jsou principál divadla Jan Hrušínský, Miluše Šplechtová nebo všestranný interpret Daniel Šváb, působí zde i takové osobnosti, jež na jiných kamenných i nekamenných scénách hrály standardně velmi dobré, ale přece jen druhé, někdy i třetí housle. Typickým příkladem je David Suchařípa, jemuž Jezerka poskytla něco, co si zasloužil odedávna – velkou titulní roli. A to ne ledajakou: hraje Tomáše Baťu v nové životopisné hře i inscenaci Petra Vacka. A řekněme rovnou – klobouk dolů jak před výkonem Suchařípy, tak i před dramatikem a režisérem, který Na Jezerce roste od titulu k titulu.

JAK SOUVISÍ BAŤA A BURIAN

Nikdy nezapomenu, jak jsem v archivech StB, v pečlivě pod koberec schované a na třicet let

uklizené kauze poválečného odsouzení Vlasty Buriana, narážel na jednu „přítěžující“ okolnost. Uváděla ji žalující strana i řada prorežimních tiskovin: Burian byl pro ně pravzor bezohledného kapitalistického podnikatele a vykořisťovatele souboru, který na něj a jeho buržoazní kariéru tvrdě dřel (ačkoli u Buriana měli herci větší platy než v Národním). I „selfmademan“ Burian byl prý typický představitel vyříděšského „batismu v kultuře“, což byl pro řadu pisálků už před Únorem 1948 těžký zločin. A v médiích se uváděl jeho případ se souběžně probíhajícím procesem s jiným „zločincem“ a „kolaborantem“, totiž tehdy už s česko-brazílským podnikatelem Janem Antonínem Baťou, který byl v nepřítomnosti odsouzen ve spektakulárním monstrprocesu k dlouholetému vězení a propadnutí majetku. Připomeňme, že to se souběžně uvádělo ve zprávách jak z „baťovských“, tak z Burianových procesů (dva dopadly jeho osvobozením, třetí vzala do ruky StB, a komik byl odsouzen jako typický představitel „batismu v kultuře“, který se na zádech druhých vypracoval takřikajíc od píky k hvězdné slávě i bohatství). A navíc, co čert nechtěl, Burian se netajil tím, že byl nadšeným příznivcem rodiny Baťů, jak slavného Tomáše, tak jeho nevlastního bratra Jana Antonína, který po Tomášově smrti na jeho přání v roce 1932 celé imperium převzal a celosvětově úspěšně rozšířil. Burian jezdil do Zlína pravidelně, jezdil i na filmové festivaly a také ve zdejších ateliérech točit filmy.

Vackova inscenace, kromě toho, že je lehká a zábavná, a myslím zatím jeho nejlepší, je zároveň jednou velkou, divadelně hravou polemikou se zkraslenou karikaturou Bati. Tedy s celým tím vylhaným obrazem Tomáše Bati (a poukazuje i na osud jeho nevlastního bratra Jana Antonína, na němž u nás – navzdory polistopadové oficiální rehabilitaci – ulpěla už napořád jedovatá slina komunistických propagandistů o údajném národním zrádovství (viz Tomáš Svatopluk: *Botostroj*, vylhaný román i film K. M. Waló z roku 1954; v předloňském roce jsme viděli opět průhlednou filmovou recidivu vylhané baťovské pomluvy jako zlého kapitalisty). To základní, dodnes se tradující zkraslení, mělo docela prozaický důvod: aby se po válce vyhnuli zahraničním arbitrážím, reparacím a soudům kvůli sprostě ukradenému – pardon, znárodněnému – majetku firmy, bylo třeba nejprve právoplatného majitele obvinít z národní zrady a propadnutí majetku.

BAŤA STÁLE AKTUÁLNÍ

Ale o tomto faktu Vackova hra ani inscenace nevypravuje (byť ho stručně zmiňuje – nestálo by zato udělat ještě stejně úspěšný druhý díl o bratrovi Tomáše?). Vackova komedie v prudkém tempu staví před nás sled scén, pracuje po “ypsilonsku“ se zkratkou, metaforou a vtípem (příkladná je stříhová montáž jeho biografie, která o Tomášově dětství i mládí a doslova vydřeném úspěchu dokáže ve zkratce a s vtípem říci vše podstatné. Pro Baťu je například klíčová věta: „*Neříkej, že to nejde, raději řekni, že to ještě neumíš.*“ Vacek spolu se Suchařípou vidí Baťu jako úkol, úkol dramatika, herce a vlastně i člověka. Jako někoho, kdo si musel sám na sobě osvojit ještě další pravidlo: „*Nikdo mi neřekl, že chci-li docílit dobrých bot, musím znát stejně dobře psychologii jako ševcovinu.*“ Dalo by se to aktuálně přeložit i tak, že k úspěchu v jakémkoli oboru je kromě základních materiálních statků daleko nutnější to, s čím obvykle u nás podnikatelství vůbec nebývá spojováno, to, čemu filosofové říkají „péče o duši“. Jinými slovy – kulturní a etický rozměr

podnikání. To vše je v inscenaci, až na dvě tři výjimky, nejen deklarováno, ale většinou zdařile převedeno do jevištního jazyka, do dramatické situace i hereckého gesta, popřípadě gagu. (Této možnosti s viditelným nasazením využívají ve více rolích jak Jan Řezníček, Martin Leták, či Ondřej Dvořák, tak zejména Johana Jedličková a Miluše Šplechtová; ta v partnerské spolupráci s úsporným herectvím Ivo Šmoldase, který se zde představuje v poněkud jiné poloze, než jak ho obvykle vidáme a slyšíme).

Na tomto radostném představení jsem se v duchu modlil, aby ještě nepřišel konec (u většiny premiér, jichž jsem se loni zúčastnil, jsem to měl přesně naopak). Tomášův životaběh je neukecaný, a míří k podstatě věci, až k tragickému, nesentimentálnímu, stroze useknutému konci v troskách letadla.

Jenže pevné zásady, které Tomáš ustanovil, včetně v době krize jinde nebývalých sociálních výhod, jejichž symbolem je kromě elementárního materiálního zajištění i kultura bydlení se samozřejmým minimem zeleně a soukromí, dále sport a kultura obecně; a především trvalá a nikdy ani na penzi nekončící práce na sobě. U Bati, tak jak ho představuje inscenace, navzdory různým pověstem nehrozilo to, čemu Milan Kundera říká „culpabilizace“: apriorní předpoklad viny, s nímž se stát dívá na své občany, ale i občané sami na sebe v jakési dobrovolné fizlokracii a totální ztrátě soukromí. Platil zde spíš pravý opak...

Prof. Vladimír Just, prosinec 2024 / foto: Martin Šimral

Divadlo Na Jezerce, Petr Vacek **Bat'man**, režie Petr Vacek, produkce Jan Hrušínský, scéna Jan Balcar, kostýmy Hana Soukupová, hudba Václav Tobrman, pohybová spolupráce Martin Pacek, premiéra 5. prosince 2024